

Provinciaal beleid en inzet van digitaal erfgoed rondom participatie, leefomgeving, toerisme, onderwijs

Dit document bevat de uitkomsten van een landelijke werkconferentie, gehouden op 23 mei 2022 in de Bibliotheek Neude (Utrecht) voor provincieambtenaren en provinciale erfgoedhuizen. Tijdens deze werkconferentie is, na enkele inleidingen, in drie groepen gesproken over hoe digitaal erfgoed ingezet kan worden voor provinciaal beleid rondom participatie, leefomgeving, toerisme en onderwijs.

Doel

Aanknopingspunten bieden waarmee provinciale beleidsmakers digitaal erfgoed kunnen inzetten als middel om de eigen doelen op beleidsgebieden als erfgoed/cultuur, toerisme, onderwijs en, leefomgeving te realiseren. En hoe verbindingen tussen landelijk, provinciaal en lokaal beleid ondersteuning kunnen bieden.

Conclusies

- Digitaal erfgoed kan heel goed gebruikt worden voor participatie, leefomgeving, toerisme en onderwijs (zie de samenvatting van de uitkomsten uit de gespreksrondes vanaf pag. 5);
- dit doen we in landelijke en provinciale samenwerking, waarbij de doelgroepen en het gebruik centraal staan;
- daarom werken we samen in het Netwerk Digitaal Erfgoed;
- passen we de (inter)nationale standaarden toe en verbinden we erfgoedcollecties, klein en groot, bekend en onbekend;
- hierdoor ontstaat er ruimte voor inclusiviteit en meerstemmigheid. We geven ruimte aan alle verhalen, verhalen waar iedereen zich in kan herkennen. Ook ontstaan hiermee nieuwe vormen van kennis (zie voorbeelden citizen science) en kan met andere ogen naar de leefomgeving worden gekeken;
- dit lukt vooral met een digitale en innovatieve netwerkaanpak volgens de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed;
- zoeken we de samenwerking over grenzen van provincies, organisaties en beleidsterreinen heen;
- en vormen de provinciale digitaal-erfgoed-coaches als spinnen in het web een aanspreekpunt voor praktische ondersteuning.

Oproep aan provinciale beleidsmakers

- gebruik de uitkomsten van deze werkconferentie als aanknopingspunten voor het formuleren van nieuw meerjarig provinciaal en gemeentelijk beleid en sluit daarbij aan op de uitgangspunten van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed;
- want alleen in gezamenlijkheid bieden we maximale toegang tot het erfgoed en de verhalen daarover;
- inspireer elkaar vervolgens: heb je goede voorbeelden van hoe erfgoed in een van de drie beleidsterreinen wordt meegenomen, deel het met de netwerkpartners;
- onderschrijf daarom het [Manifest van het Netwerk Digitaal Erfgoed](#) en verbind je met anderen aan de uitgangspunten van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed.

Waarom een landelijke werkconferentie?

Binnenkort maken de provincies het nieuwe provinciale beleid voor de komende jaren. Onderwerpen zoals digitale samenleving, kansengelijkheid en burgerparticipatie vormen speerpunten in veel beleidsagenda's. Digitaal erfgoed maakt regelmatig ook deel uit van het provinciaal beleid.

Digitaal erfgoed is steeds meer beschikbaar en de erfgoedsector is hierin gezamenlijk actief mee aan de slag aan de hand van de [Nationale Strategie Digitaal Erfgoed](#), die gericht is op duurzame toegankelijkheid van erfgoedinformatie. Dit betekent dat het digitale erfgoed steeds meer houdbaar, bruikbaar en zichtbaar beschikbaar komt voor de samenleving en zorgt voor een toenemende maatschappelijke meerwaarde van erfgoed voor het publiek in al zijn vormen. Deze strategie is de basis voor de activiteiten binnen het [Netwerk Digitaal Erfgoed](#), een groeiend netwerk van erfgoedorganisaties in Nederland (meer dan 1500 instellingen die samen met softwareleveranciers, provincies en gemeenten werken aan de uitvoering van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed, ondersteund door het ministerie van OCW).

De conferentie werd binnen het netwerk georganiseerd met de partners in het [Overleg Provinciale Erfgoedhuizen Nederland](#) (OPEN). OPEN verenigt provinciale erfgoedhuizen en stroomlijnt visie en samenwerkingsprojecten op nationale schaal vanuit een provinciaal perspectief. Hiermee vormt het samenwerkingsverband de ideale schakel tussen nationaal en provinciaal beleid, waarbij vrijwel alle erfgoedinstellingen worden bereikt. Daarmee is OPEN een goed aanspreekpunt voor overheden, fondsen en andere organisaties op het gebied van erfgoedbeleid.

De volgende vragen stonden tijdens de werkconferentie centraal:

- **Hoe kan digitaal erfgoed als middel dienen voor verschillende beleidsterreinen?**
- **Hoe kunnen deze verschillende beleidsterreinen elkaar vinden om de kansen van digitaal erfgoed alsmaar te versterken?**
- **En wat is daarvoor nodig?**

Digitaal erfgoed kan als middel fungeren om de digitale beleving van een provincie, regio of gemeente voor toeristen te vergroten. Als middel voor docenten om de lokale geschiedenis te verbinden aan landelijke lesstof en interactief met leerlingen te delen. Digitaal erfgoed vormt ook een uitgelezen middel om burgers te stimuleren te participeren, samen te brengen en vertrouwd te houden met hun, snel veranderende, leefomgeving

Als eerste provincie in Nederland maakt Limburg een concrete vertaling van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed. [Het provinciale beleid](#) is daarmee gestoeld op [vier algemene principes en negen aanbevelingen](#) voor een nieuwe, duurzame aanpak om cultureel erfgoed te digitaliseren. Deze zijn onderschreven door zowel de erfgoedinstellingen als de Provincie Limburg en lokale overheden. De principes en aanbevelingen vormen nu een gezamenlijk fundament om Limburgs digitaal erfgoed duurzaam toegankelijk en zichtbaar te maken. Provincie Limburg heeft hier een verbindende, faciliterende en regisserende rol gehad. Dit heeft geresulteerd in meer overzicht op en meer samenhang en samenwerking tussen erfgoedinstellingen inzake de digitaliseringsagenda. In [de nadere subsidiereregels stelt Provincie Limburg](#) dat projecten gericht op digitalisering van erfgoed(collecties) aantoonbaar dienen aan te sluiten bij de principes en aanbevelingen en/of adviezen van de Adviescommissie Digitalisering Limburgs Erfgoed.

Inleiding, trends en ontwikkelingen bij uitvoering Nationale Strategie Digitaal Erfgoed en kansen voor provinciaal beleid

Introductie door [Eppo van Nispen tot Sevenaer, directeur Beeld & Geluid, bestuurslid Netwerk Digitaal Erfgoed en voorzitter Nederlandse AI Coalitie, werkgroep Cultuur en Media](#)

Eppo van Nispen tot Sevenaer geeft een introductie op de mogelijkheden van digitaal erfgoed voor de samenleving. Dit doet hij als lid van het bestuur van het NDE en als directeur van Beeld & Geluid (eigen quote: 'Alleen ga je sneller, samen kom je verder'). In het NDE geven partners uitvoering aan de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed. Als voorzitter van de werkgroep Cultuur en Media van de Nederlandse AI Coalitie geeft hij een paar voorbeelden van de inzet van AI en andere nieuwe technologieën. Welke kansen biedt digitaal erfgoed voor de samenleving? Eppo benadrukt de unieke meerwaarde van digitaal erfgoed voor mensen. En hij pleit voor een actieve zichtbaarheid ervan, op manieren die jong en oud aanspreken.

Uitvoering Nationale Strategie Digitaal Erfgoed en kansen voor provinciaal beleid

Enno Meijers, programmamanager in het Netwerk Digitaal Erfgoed

Enno Meijers is programmamanager Bruikbaar bij het NDE. Erfgoedorganisaties werken vanuit de Nationale Strategie samen aan het standaardiseren en met elkaar verbinden van erfgoedinformatie. Dit gebeurt bijvoorbeeld door middel van linked open data en door erfgoed met identieke gestandaardiseerde termen te beschrijven. Zo maken erfgoedorganisaties informatie over hun digitale collecties beter vindbaar en bruikbaar voor mens én machine. Dit levert in de toekomst vele voordelen op voor de zichtbaarheid van digitaal erfgoed, doordat collecties aan elkaar gekoppeld kunnen worden. Het is van groot belang dat erfgoedorganisaties in heel Nederland, dus in alle provincies, gestimuleerd worden om hun erfgoed houdbaar, bruikbaar en zichtbaar te maken.

Enno presenteerde de belangrijkste trends en ontwikkelingen op dit gebied. We zijn er nog niet, maar er is al veel ontwikkeld waar instellingen mee aan de slag kunnen. Dit biedt weer kansen voor provinciaal beleid. Een van de kansen ligt nu ook in de verbreding van de werking van het NDE. Bijvoorbeeld door het aanhaken van de provinciale overheden en erfgoedorganisaties en het stimuleren van deskundigheid via de provinciale digitaal-erfgoed-coaches.

Introducties op thema's die verder uitgewerkt worden in drie gespreksgroepen

- **Digitaal erfgoed, erfgoedparticipatie en leefomgeving**

Michaela Hanssen - Programmamanager Erfgoed & Participatie/[Programma Faro](#), Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE)

Erfgoed brengt mensen samen en zorgt ervoor dat de omgeving, die snel verandert, vertrouwd blijft. [Het Europese Verdrag van Faro](#) benadrukt deze maatschappelijke en verbindende waarde van erfgoed en het belang van deelname door de samenleving. In nauwe samenwerking met erfgoedorganisaties onderzoekt de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) daarom de komende jaren hoe burgerinitiatief en -participatie het beste kunnen worden gestimuleerd en gefaciliteerd.

Erfgoedparticipatie met digitaal erfgoed biedt bij uitstek kansen om aan te sluiten bij meerdere beleidsterreinen. Dit schept mogelijkheden om kansen te grijpen bij toerisme en onderwijs bijvoorbeeld, maar ook bij leefomgeving, meerstemmigheid en kansengelijkheid.

- **Digitaal erfgoed en toerisme**

Britt de Bruin - Programmamanager destination development, Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC)

In de landelijke visie op toerisme, [Perspectief 2030](#), is een van de strategische pijlers 'Nederland overal aantrekkelijk'. Britt benadrukt de opgave om het huidige (cultureel) aanbod te verbeteren, nieuw aanbod te ontwikkelen en onbekende gebieden in de spotlight te zetten. Digitale innovaties en technologie kunnen hierbij helpen. En bij het bereiken, binden en boeien van de juiste bezoekers. Er zijn talloze mogelijkheden als het gaat om digitale belevingen, van augmented reality apps en virtual reality experiences tot artificial intelligence en virtuele beelden. De verleiding is soms groot om direct voor een mooi middel te kiezen. Maar het is verstandig om eerst een aantal vragen te beantwoorden: Wat is je motivatie voor een digitale beleving? Welke digitale technieken kun je gebruiken? Op welke doelgroep(en) richt je je als bestemming? In welke fase van de klantreis zet je een digitale beleving in? En ben je er als organisatie intern klaar voor? Of gebruik je al een digitale beleving en hoe kun je deze het beste evalueren? Om bestemmingen hierbij te helpen heeft NBTC in samenwerking met Breda University of Applied Sciences (BUas) een [stappenplan](#) ontwikkeld. Britt benadrukt het belang van samenwerking, ontwikkelen van een strategische visie en duurzame investeringen.

- **Digitaal erfgoed en onderwijs**

Rick de Visser - Kennisnet, programma Erfgoed & Onderwijs, adviseur onderwijs en ICT

Van films over de bevrijding van Arnhem tot de eerste röntgenfoto ter wereld van Lorentz. Lesmateriaal met erfgoed geeft leerlingen letterlijk een beeld van het verleden, maakt lessen concreet en draagt bij aan cultureel bewustzijn en reflectie op het heden. Door het digitaliseren van erfgoed kunnen scholen het makkelijker inzetten. Kennisnet en DEN Kennisinstituut cultuur & digitale transformatie werkten met organisaties in het Netwerk Digitaal Erfgoed samen aan een [programma](#) om erfgoed, met behulp van ict, structureel een plek te geven bij scholen in zowel het primair als het voortgezet onderwijs. De opbrengsten kunnen een plek krijgen in provinciaal beleid, het aanbod van digitaal erfgoed vanuit culturele instellingen en in de productie van lesmateriaal.

Er gebeurt rondom erfgoededucatie veel in verschillende provincies. Ook hier kunnen organisaties en provincies samenwerken en van elkaar leren.

Kennisnet is nu bezig met de opstart van een programma getiteld [Impuls Open Leermateriaal](#), waarvoor een toekenning van het Nationaal Groeifonds is toegewezen. Daarin zitten ook relaties met erfgoedmateriaal.

Participatie en leefomgeving - uitkomsten gespreksronde

Welke maatschappelijke doelen kunnen we in provincies verwezenlijken rondom *erfgoedparticipatie, leefomgeving en de kansen van digitaal erfgoed*?

Hoe kan de inzet van digitaal erfgoed het beleid rondom participatie en leefomgeving verder helpen?

- Participanten bereiken via erfgoedvrijwilliger.nl om mee te denken over de nieuwe omgevingsvisie. Zo kan digitaal erfgoed de geschiedenis van een stad in beeld brengen en persoonlijke getuigenissen van mensen naar voren halen.
- Participatieprofessionals en deelnemers uit andere domeinen kunnen binnen domeinoverstijgende erfgoedparticipatie (waarin erfgoed samenwerkt met bijvoorbeeld het sociale domein, sport of welzijn) betrokken worden bij digitaal erfgoed.
- Digitaal erfgoed kan licht werpen op het belang van betekenissen aan lokaal erfgoed en juist de ruimtelijke en sociale verbinding van mensen met een plek of plaats zichtbaar maken door hen een stem te geven.
- Digitaal erfgoed betrekken bij bijvoorbeeld het ontwikkelen van een participatiepijler binnen de omgevingsvisie en gebiedsgerichtheid. Denk aan het creëren van een app waarin je ziet hoe een publieke ruimte er in de toekomst uit kan zien.
- Samenwerking tussen verschillende provincies om digitaal erfgoed toe te passen in de leefomgeving.
- Durf aan te sluiten bij en in te spelen op datgene waar lokale bewoners en erfgoedgemeenschappen behoefte aan hebben.
- Denk op provinciaal niveau bijvoorbeeld aan de [Right to Challenge](#): er zijn best al veel mooie initiatieven en in de omgeving is al participatie, dus kijk ook naar bestaande structuren.

Welke maatschappelijke doelen kan je op deze manier verwezenlijken?

- Participatie en digitaal erfgoed kunnen een rol spelen om verhalen van meerdere erfgoedgemeenschappen te laten horen, meerstemmigheid te creëren, om verschillende perspectieven te laten zien en persoonlijke getuigenissen van mensen naar voren te halen (oral history).
- Mensen een stem geven door online te participeren kan ervoor zorgen dat je een grotere groep bereikt en hiermee het recht tot cultureel erfgoed vergroot (democratisch element).
- Digitaal erfgoed biedt voor erfgoedgemeenschappen kansen tot sociale binding. En het kan helpen om de sociale cohesie te versterken.
- Digitale bijeenkomsten om en rondom erfgoed kunnen bijdragen aan een gevoel van gemeenschapsvorming, wat drempelverlagend kan werken om ook aan te sluiten bij fysieke bijeenkomsten.
- Intergenerationaliteit, door middel van digitaal erfgoed jongeren betrekken bij erfgoed en inspelen op technologische ontwikkelingen zoals gamification.

Hoe kan digitaal erfgoed een rol spelen op het gebied van leefomgeving, wat is er eventueel nog nodig?

- Voor de Omgevingswet en participatie kan digitaal erfgoed kennis bijdragen, nieuwe digitale belevingen creëren en mensen bewust maken van mogelijkheden in een omgeving.
- Gebruik van geolocatie over provinciegrenzen heen (regionale aanpak).
- Digitaal erfgoed kan de onzichtbare omgeving zichtbaar maken. Veranderingen in landschappen zijn door middel van digitaal erfgoed goed te illustreren. Denk aan het participatief bestuderen van hoogtekarten of het in beeld brengen van locaties door het insturen van historisch en actueel beeldmateriaal die van belang waren voor een specifieke periode. Digitaal erfgoed kan ingezet worden om bijvoorbeeld het landschap van achthonderd jaar geleden te visualiseren.

Zijn er voorbeelden in de provincies die door middel van erfgoedparticipatie en erfgoed maatschappelijke vragen aanpakken?

- Digitaal erfgoed als stimulans om je omgeving te verkennen. Bijv. door online mensen buiten de muren van het museum bewust te maken van verlies aan biodiversiteit (Naturalis).
- Digitaal erfgoed maakt verhalen breed beschikbaar en creëert een meerstemmig perspectief. Bijvoorbeeld Limburgs Museum in Venlo met verhalen van eerste generatie mensen uit Nederlands-Indië.
- Verder gaan dan verhalen vertellen, bijvoorbeeld Flevolands Geheugen met interviews bewoners eind jaren '80. Gericht met bewoners in gesprek gaan over verhalen van hun omgeving, oral history.

- Voor mensen met dementie geven gedigitaliseerde objecten een verbinding/aanknopingspunt met hun verleden. Het Zeeuws Museum brengt museumstukken naar mensen met dementie en gaat het gesprek aan over het object, ook samen met mantelzorgers.
- PAW-event: helpen registreren van archeologische bodemvondsten.
- Erfgoed Gezocht: Archeologieproject (7000 vrijwilligers, oud en jong) hoogtekaarten bestuderen.
- Citizen science, mensen betrekken bij academische vraagstukken door ze de mogelijkheid te geven input te geven voor het formuleren van onderzoeksvragen.

Onderwijs - uitkomsten gespreksronde

Waar zien we kansen voor *gebruik van digitaal erfgoed in het onderwijs*?

Hoe kan digitaal erfgoed in het onderwijs ingezet worden?

- Erfgoed is een inspiratiebron en digitaal erfgoed zorgt voor een meerwaarde in de lessen.
- Leraren kunnen heel goed zijn in het maken van lesmaterialen, zorg ervoor dat zij het digitaal erfgoed goed weten te vinden en makkelijk kunnen (her)gebruiken.
- Digitaal erfgoed kan voor een (groter) deel van het curriculum ingezet worden.
- Vul uren in met iemand die over erfgoed vertelt.
- Spreek jongeren aan op hun technische skills en laat hen met digitaal erfgoed kennismaken via games.
- Speel met digitaal erfgoed dus vooral in op en haak aan bij persoonlijke belevingswereld/lokale verhalen van leerlingen.

Wat is er nog nodig, waar kunnen provincies een rol spelen?

- Faciliteer en breng partijen samen (onderwijs en erfgoedinstellingen), zodat in samenwerking een mooi cultuuraanbod (ook met digitaal erfgoed) in het onderwijs ontstaat.

- Stimuleer de synergie van (digitaal) erfgoed met andere vakken en stimuleer daarom samenwerking tussen erfgoedorganisaties en onderwijsinstellingen.
- Met digitaal erfgoed kan verbinding bij lokale initiatieven gezocht worden.
- Deel provinciale successen met anderen, ook buiten de provinciegrenzen.
- Digitaal erfgoed geeft een impuls aan open leermateriaal.
- Gebruik bestaande structuren: stimuleer contacten en kijk over de grenzen van provincies heen (denk in regio's).

Zijn er al voorbeelden in de provincies als inspiratie voor anderen?

- Gebruik van digitaal erfgoed door aansluiting te zoeken bij initiatieven zoals de thema's van de landelijke Boekenweek.
- Zoek verbindingen (bijvoorbeeld met CKV-punten).
- Voortgezet onderwijs: ga uit van de interesses van 'pubers', namelijk techniek en games.
- Laat leerlingen en studenten zelf aan de slag gaan met datasets (creatief met erfgoed).
- Ontzorg leraren, een voorbeeld is de 'erfgoedjuf' in Groningen.

Toerisme - uitkomsten gespreksronde

Welke kansen zien we als het gaat om toerisme in relatie tot digitaal erfgoed?

Hoe kunnen provinciaal beleid, samenwerking in het NDE en standaardisering hierop inspelen?

- Toerisme en erfgoed kunnen meer samenwerken.
- Efficiëntie van investeringen vergroten door het stimuleren van het gebruik van standaarden en het hergebruik van erfgoeddata.
- Randvoorwaarden creëren via provinciaal beleid en provinciale subsidieregelingen (aansluiten op de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed, gebruik van NDE-tools).
- Het digitaal erfgoed vormt een waardevolle schatkist waarin de toeristische sector meer zou kunnen graven; we hebben in Nederland al heel lang heel veel geïnvesteerd om ons erfgoed digitaal beschikbaar te stellen, dat doen we nog steeds. De volgende stap is: hoe kunnen we er economische waarde aan verbinden?

Toerisme, regionale en citymarketing: op welke manieren kan digitaal erfgoed hiervoor kansen bieden?

- De erfgoedsector wil meer verbinding met zowel regionale als nationale toerismebureaus. Daarin staat de vraag centraal hoe het gedigitaliseerde erfgoed de toeristische ervaring kan verrijken. Ervaringen hiermee moeten meer landelijk worden uitdragen.
- Samenwerking vergroten/intensiveren met regionale toeristische organisaties, inzetten op jongeren via social media.
- Met digitaal erfgoed ook inspelen op cultuurtoerisme: digitaal erfgoed vergroot de toegankelijkheid van regionale cultuur.

Welke mogelijkheden biedt digitaal erfgoed om de digitale beleving van de toeristen (en de inwoners) te vergroten?

- Digitaal als aanvulling op fysieke beleving.
- Creëren van nieuw publiek, bijvoorbeeld jongeren via social media.
- Gebruik van lokale expertise over lokale geschiedenis en omgeving.
- Burgerparticipatie met inzet van digitaal erfgoed.
- Het lokale bovenlokaal maken met behulp van digitaal erfgoed.
- Inspelen op thema's (zoals Van Gogh) - samenwerking nationaal-regionaal-lokaal.
- Verhaallijnen vanuit erfgoedperspectief verbinden aan lokale/regionale landschappen en thema's.
- Bouwers van apps verwijzen naar de digitale schatkist met erfgoed en de resultaten van het NDE, zodat zij dat weten te vinden en niet 'het wiel opnieuw uitvinden'.